

Česko-lužický věstník

číslo 10 / říjen 2015

ročník XXV

Timo Meškank

hač do chowanja

wječor
mróči so
směrki padaju
wichor so zběha
rohodźizna šumi
krjepjele krupy zabiwaju
hwězdy mjetaju płomjenja
zyma třeska
horcota spaluje
spytowanja
joh' předobywaju
w holi
rostu čorne jahodki

až do slunce západu

večer
mračí se
soumrak padá
rákosí šumí
vítr se zvedá
kroupy bijí do krúpějí
hvězdy plivou plameny
mráz pálí
žár spaluje
pokušení
ho dobývá
v borech
rostou černé borůvky

sve do zalaska

veče
smrkava se
suton pada
vetar se diže
traska šumi
grad razbija kapi
zvezde plamene blujuju
mraz reže
žar spaljuje
iskušenje
ga osvaja
među borovima
rastu crne borovnice

Ze sbírky pój do rejki... (Timo Meškank, Berlin 2002) z hornolužické srbštiny do češtiny přeložili Zuzana Bláhová-Sklenářová a Radek Čermák, do srbštiny Jakub Novosad a Dalibor Sokolović.

*Z cyklistického zájezdu
do Lužice, foto M. Šlechta*

Z HORNÍ LUŽICE

➤ (SN 14. 8.) **Delegace Svazu německých Sintů a Romů z Bádenska-Württemberska byla na návštěvě v Lužici.** Hosté byli seznámeni předně s aktuální situací v Lužici, ale také s historií Lužických Srbů. Navštívili různé lužickosrbské instituce, např. Domowinu, Jazykové centrum WITAJ nebo Lidové nakladatelství Domowina.

➤ (SN 21. 9.) **Ohňostroj ukončil poslední představení náboženského dramatického představení „Vy jste světlo světa“ v Chróscích.** Kolem 3 000 návštěvníků zhlédlo hru během čtyř večerních a jednoho odpoledního představení. Na organizaci projektu se podílelo 300 herců a pomocníků.

➤ (SN 22. 9.) **V Lužici se konalo 21. turné autorských čtení nakladatelství Domowina,** které zahrnovalo 12 setkání. Čtenáři uvítali tradiční podzimní akci nakladatelství s nadšením. Vrcholem turné byla literární mše 4. října ve Spalích.

➤ (SR 23. 9., 25. 9.) **V Radworu vyběhnou s běženci.** Integrace uprchlíků má různé podoby. Jedenáctý přespolní běh v Radworu připravují letos také pro mezinárodní účastníky. Kromě lužické srbštiny a němčiny nechali připravit letáky rovněž v polštině, češtině a arabštině. Jedna z organizátorek Claudia Steglichowa sdělila, že zvláště vítány jsou děti běženců, kteří jsou – ostatně jako všude v Německu – nyní přijímáni i v Lužici, a to bez incidentů. Běh se bude konat na konci října. Spolek „Budyšín zůstane pestrý“ pro změnu hledá dobrovolníky za „kmotry“ rodinám utečenců.

➤ (SN 29. 9.) **V Njepilovic dvoře v Rowném se konaly již 16. „slavnosti na statku“ (Bauernhoffest).** Přilákaly kolem 900 návštěvníků. Oslavy zahájila farářka Jadwiga Malinkowa lužickosrbsko-německými bohoslužbami. Hosté si mohli pochutnat na pívě i obědě při hudbě šalmajové kapely, vybrat si domácí plodiny, med či speciality ze zabijačky na zemědělském trhu. Atrakcí byla také „máslová žena“ Christel Jaschkeová z Bělé Wody, která na místě vyráběla a prodávala máslo.

➤ (SR 2. 10.) **Vyšla kniha vyprávění o životě na Slepsku.** Slavistka Juliana Kaulfürstowa, vydala knihu *Plachta pełna huli-cowańkow* (česky *Plachta plná vyprávění*). Publikace je výsledkem výzkumného projektu, jehož byla koordinátorkou. Pět let sbírala ve slepské farnosti lidová vyprávění v místním nářečí, která zachycují život zhruba mezi lety 1930 a 1960. Přílohou knihy jsou dvě CD, která obsahují také zvukové nahrávky. (Pořad na <[http://www.mdr.](http://www.mdr.de/serbski-program/rozhlos/aktualne-pri-noski/audio1288238.html)

<http://www.mdr.de/serbski-program/rozhlos/aktualne-pri-noski/audio1288238.html>>.)

➤ (SN 6. 10.) **V Měrjowě zorganizovala na víkend společnost Milčanů (Die Milzener e. V., <www.milzener.org>) rozsáhlé slovanské středověké ležení.** Kolem 30 lidí z Čech, Polska a Německa žilo od pátku do neděle jako jejich předchůdci z 11. století. Ležení navštívily také lužickosrbské děti, které vyhrály středověkou soutěž dětského časopisu Płomjo. V sobotu dopoledne je přivítal rytíř Měrcin Chěžka a vyložil jim životní poměry v tehdejší Lužici. Společně například střídali z luku, praku i katapultu.

Z DOLNÍ LUŽICE

➤ (NC 2. 9.) **Při pohledu na dvojjazyčné tabule na vlakových zastávkách se řada cestujících domnívá, že projíždí Polskem.** Dvojjazyčné nápisy začaly být na východoněmeckých železnicích zaváděny od 50. let 20. století. Lužická srbština se dostávala nejen na cedule s názvy stanic, ale také do jízdních řádů. Zpočátku byly uváděny pouze názvy v hornolužické srbštině. Dolnolužická přišla na řadu později, někdy i s chybami. Pro pracovníky drah dokonce existoval manuál, jak si s cestujícími popovídat lužickosrbsky. S koncem NDR se lužická srbština z dráhy začala vytrácet. V současné době je v Braniborsku 21 železničních stanic s dvojjazyčnými nápisy, z toho tři ani neleží v lužickosrbském sídelním prostoru.

➤ (NC 30. 9.) **Nakladatelství edition limosa vydalo kulinářský kalendář „Spreewald kulinarisch“.** Kromě receptů zde čtenáři najdou řadu informací a fotografií z regionu. Zajímavostí jsou lužickosrbské názvy dnů a měsíců.

➤ (NC 7. 10.) **Obec Łukojce (Wiesengrund) požádala o začlenění do lužickosrbského sídelního prostoru.** Oficiální žádost podal starosta obce na zasedání Lužickosrbské rady. Žádost obsahuje kromě potřebných formalit fotodokumentaci a statistiky prokazující, že obec splňuje kritéria stanovená lužickosrbským zákonem. Obec vznikla v roce 2001 a zahrnuje obce Matyjojce, Gari, Trjebjejce, Klinka, Smaržow, Gózd, Dubrawa a Jaty. Srbský název Łukojce i německý název Wiesengrund vznikly uměle. Jedinou vsí, která k lužickosrbskému sídelnímu prostoru přistoupila již dříve, jsou Matyjojce.

➤ (NC 14. 10.) **Neznámí pachatelé se vloupali do Lužickosrbského domu v Chotěbuzi.** Násilně vnikli do kanceláří Lodki, Domowiny a lužickosrbské nadace. V jedné z kanceláří poškodili trezor a odcizili peni-

ze. Ostatní vybavení zůstalo nepoškozené. Výše škody dosud nebyla vyčíslena, hodnota poničeného vybavení převyšuje hodnotu odcizených peněz.

➤ (NC 14. 10.) **Spolek Tourismusverband Niederlausitz e. V. zprovoznil nové internetové stránky <www.niederlausitz.de>.** Jsou rozčleněny do sekcí *cyklistika*, *voda* a *krajina*. Návštěvníci zde najdou například informace o tom, kde se dá rybařit a koupat nebo po jakých cyklostezkách se kam dostanou. Internetové stránky zatím fungují pouze německy.

ZE SASKA

➤ (SN 24. 9.) **Přes 20 lidí dorazilo na premiéru Serbské protyky 2016 do drážďanského knižního domu Łóškecy.** *Serbska protyka* (dolnolužickosrbsky *pratyja*) je knižní kalendář starého typu, jaké kdysi vycházely i u nás a vedle vlastního kalendáře obsahovaly rady hospodářům, poučné a zábavné články. Jak uvedla lektorka Lidového nakladatelství Domowina Janka Pěčekec de Lévano: „Je to poprvé v historii Protyka, kdy jsme se k tomu sešli v hlavním městě Saska.“ Již potřetí vyšla Protyka v redakci Petra Šofty, který kalendář tentokrát věnoval městu Drážďanům, v nichž se odedávna usazovali mnozí Lužičtí Srbové. Směs článků pro všechny generace zahrnuje reportáže z cest, statě o svátcích a tradicích, ale i popis měst.

➤ (SN 6. 10.) **Turistické tabule na dálnici v Lužici budou dvojjazyčné, německo-lužickosrbské.** S tímto sdělením vystoupil v Drážďanech saský ministr hospodářství, práce a obchodu Martin Dulig (SPD) před členy rady pro lužickosrbské záležitosti Saska. Předsedkyně rady Marja Mičałkowa (CDU) sdělila, že je ministr Dulig informoval o schválení změny ve vyhlášce o popisu turistických tabulí.

ZE SVĚTA

➤ (SR 28. 9.) **Lužickosrbské slavnosti v Texasu se zúčastnili budyšínští divadelníci.** Vystoupili 27. září na lužickosrbské slavnosti (Wendish Fest) v texaském Serbině. Loutkoherci představili dramaturgii dětské knihy Bena Budara *Kovboj Tom aneb Dobrodružství z kapsy (Cowboy Tom abo dyrdomdej ze zaka)* a zahrála skupina Floppy Dolls. Vystupující rovněž předali lužickosrbským vystěhovalcům 60 kraslic. Návštěva u krajanů měla velký úspěch a divadelníci si ji zřejmě další rok zopakují. (*Toto představení budou moci diváci zhlédnout na jaře také v Praze, původně plánovaný termín v prosinci musel být z organizačních důvodů přeložen – pozn. red.*)

Ze Serbských Nowin podává Jitka Polívková, z Nowého Casniku Josef Blažek, ze Serbského rozhlosu Radek Čermák.

Předání Horní a Dolní Lužice saskému kurfiřtovi roku 1635¹

Jan Zdichynec

Před 380 lety, 30. května roku 1635, byla v Praze uzavřena separátní mírová jednání mezi římským císařem, uherským a českým králem Ferdinandem II. (1578–1637) na straně jedné a saským kurfiřtem Janem Jiřím I. (1585–1656, vládl od roku 1611) na straně druhé. Pražský mír ukončil jednu z fází třicetileté války, doprovázely jej však také neveřejné smlouvy, tzv. *Traditionsrezeß* (dohoda o předání, z latinského *traditio*, tj. předání), které zpečetily oddělení území Horní a Dolní Lužice od České koruny, jejíž součástí byly nepřetržitě od 14. století (Budyšínsko od roku 1319, Zhořelecko od roku 1329, Dolní Lužice od roku 1368). Tato státoprávní změna nesporně změnila rámec politického i společenského života obou zemí. Obě Lužice si přesto, mj. i s odvoláním na dosavadní příslušnost pod vládu českého krále a na starší tradice, uchovaly přinejmenším do poloviny 19. století četná právní a správní specifika, jež umožnila kromě jiného udržet jejich náboženskou a jazykovou rozmanitost. Fakta jsou obecně známa, příběh nabízí ovšem mnoho zajímavých detailů a nastoluje také jednu otázku aktuální i v dnešních časech: **jak** vůbec probíhala změna státoprávní příslušnosti nějakého území v raném novověku? Jistě nestačilo jen připojit dvě majestátní pečeti pod text ujednání. Bylo třeba přesně stanovit průběh předávání, které samo trvalo několik let.

Prameny k postoupení Horní a Dolní Lužice Sasku jsou v hojně míře dochovány v archivech na území Německa, Rakouska i České republiky a zdaleka ne všechny již badatelé prostudovali. V saském hlavním státním archivu v Drážďanech (*Sächsisches Hauptstaatsarchiv Dresden*) a archivech budyšínských (*Archivverbund Bautzen*) jsou uloženy písemnosti z pozůstalosti saských a lužických úřadů, ve sbírkách vídeňských a pražských Národním archivu zase dokumenty spjaté s vídeňským dvorem českého krále, českými zemskými úřady a českými sněmy. V české historiografii vylíčil změnu teritoriální příslušnosti lužických markrabství nejpodrobněji právní historik Jan Kapras (1880–1947), i v souvislosti s marným úsilím o znovupřipojení Lužic k českému státu po roce 1918. V německém prostředí se problematikou vedle historiků 19. století v novější době zabýval především Karlheinz Blaschke a byla jí věnována pozornost i v rámci *Dějin Lužických Srbů* (*Stawizny Serbow*).

***

Samotnému předání markrabství Horní a Dolní Lužice předcházelo složité dění trávající zhruba patnáct let: jeho kořeny lze spatřovat již v českém stavovském povstání let 1618–1620. Lužické stavy se k němu připojily až po značném váhání, jistě i ve vzpomínce na tvrdé potrestání, jež zejména královského města Horní Lužice postihlo v souvislosti s potlačením českého stavovského odboje roku 1547 (tzv. *Pönfall*). Teprve když předáci vzbouřených českých stavů nabídli zástupcům obou Lužic Rudolfův Majestát ochraňující evangelické náboženství, začalo se jejich stanovisko měnit. V březnu 1619 se hornolužický sněm připojil ke stavovskému povstání. 31. července 1619 byla potom vydána *Česká konfederace*, vlastně ústava, jež formulovala novou státoprávní podobu celé Koruny, mj. na základě rovnoprávnosti všech korunních zemí a jasného pr-

venství evangelického náboženství. Nakonec komise Lužičanů na generálním sněmu v srpnu 1619 v Praze podpořila sesazení Ferdinanda Štýrského (II.) z trůnu a volbu Fridricha Falckého novým českým králem. V Lužicích, stejně jako mezi některými představiteli odboje v Čechách, se tehdy vyskytli i tací, kteří by raději bývali viděli novým českým králem saského kurfiřta Jana Jiřího I. Lužice ostatně se Saskem sousedily a vzájemně je spojovaly četné hospodářské a společenské vazby, jazyková, ale i náboženská blízkost (Lužice i Sasko byly již většinou luteránské a řada Lužičanů studovala již po několik generací na luteránských saských univerzitách). S českými stavy tehdy jednalo několik významných Lužičanů, jako Kryštof Wiesner (1566–1627), mnohonásobný purkmistr v Lubáni, nebo lékař Řehoř Mättig (1585–1650), který udržoval styky i s českými šlechtickými rodinami.

Lužické stavy pak jednaly stále odvážněji. Docházelo k útokům na katolické duchovenstvo v Budyšíně a Lubáni, uvažovalo se o sekularizaci zbylých církevních statků v zemi. Pod tlakem události hornolužický zemský fojt Karel Hannibal z Donína (1588–1633), který byl katolického vyznání a stál na straně Ferdinanda II., rezignoval na svůj úřad. V květnu 1620 jmenoval Fridrich Falcký jeho nástupcem luteránského hraběte Jáchyma Ondřeje Šlika (1569–1621), který bude o rok později popraven jako jeden ze sedmadvaceti českých předáků stavovského odboje na Staroměstském náměstí. V polovině roku 1620 se připravovalo zřízení evangelické konzistoře pro Lužice a jmenování defensorů neboli obránců protestantské víry, mezi nimiž mělo být podle českého vzoru zastoupeno vždy 15 šlechticů a 10 zástupců měst.

Tehdy do lužických dějin přímo vstoupil saský kurfiřt Jan Jiří I. Jeho velmi pragmatická a rozporuplná politika je dostatečně známa. Na začátku roku 1620, kdy začalo vojenské soupeření o Čechy mezi Fridrichem a Ferdinandem, se na saského panovníka s prosbou o pomoc obrátily obě soupeřící strany: Ferdinand II., který byl v danou chvíli příliš slabý, než aby mohl vlastními vojenskými silami zpátky získat odpadlé země České koruny, ale i české katolické stavy.

Jan Jiří však v dobách českého povstání proti císaři nevystoupil, snad z loajality, snad z roztrpčení nad tím, že se českým králem nestal sám. Rozhodl se pro Ferdinandovu nabídku, ostatně velmi výhodnou: Habsburk totiž hned Janu Jiřímu nabídl odškodnění za výdaje s jeho zásahem spojené. K uhrazení vynaložených válečných škod mu měl Ferdinand II. zastavit Horní i Dolní Lužici. Jan Jiří tak jasně označil Lužice za cíl další saské expanze, která dosud směřovala spíše na západ, do Polabí (sekularizace biskupství Naumburg, Merseburk a Míšeň a získání hrabství Mansfeld). Wettinové ostatně východním směrem pohlíželi už v 15. století, jak naznačuje nákup jednoho ze slezských knížectví, Zaháňska, roku 1472. Tuto jejich politiku dovršil získání polské koruny roku 1697.

Lužice byly pro Sasko zajímavé z mnoha důvodů. Nebyly od něj odděleny výraznější přírodní hranicí; zmínili jsme už náboženská i kulturní vazby. Západovýchodní evropský obchod podél cesty zvané *Via regia* spojoval Sasko a Lužice i v hospodářském ohledu.

Ferdinand II. s požadavky Jana Jiřího souhlasil. 22. dubna 1620 udělil kurfiřtovi pověření a plnou moc přivést k poslušnosti povstalec v obou Lužicích a slezských knížectvích podléhajících přímo českému králi. V případě nutnosti mohl kurfiřt použít vojenskou moc, směl zasahovat do činnosti úřadů a konfiskovat ma-

¹ Článek se opírá o můj text *Předání Lužic Sasku v letech 1620–1635*, in: „Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru“. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, edd. Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec et. al., Ústí nad Orlicí 2008, s. 70–88, zkrácený a upravený pro popularizační účely.

ZEMĚ ČESKÉ KORUNY V 16. STOLETÍ

Mapa zemí Koruny české v 16. století (Eva Chodějovská)

jetky vůdců spiknutí. V bohemikálních fondech se dochovala v té souvislosti např. řada Ferdinandových ujištění pro kurfiřta z léta 1620: český král slibuje Janu Jiřímu, svému milému „příbuznému a věrnému kurfiřtovi“, za pomoc při znovuzískání vzbuřeného Království českého uhradit všechny výdaje, a nebude-li to možné, zastavit obě markrabství Horní a Dolní Lužici se všemi náležitostmi.

Císař tedy získal Jana Jiřího I. do svého tábora; saský kurfiřt si tím vysloužil ostrou kritiku svých souvěrců v Říši i v českých zemích. Na sklonku léta 1620 začal nicméně provádět svěřený úkol. Do konce září se celá západní část Horní Lužice vrátila k poslušnosti Ferdinandovi II. Zdálo by se, že vše proběhne bez boje. Do věci se ale vložil Jan Jiří Krnovský (1577–1624), Hohenzollern vládnoucí v jednom slezském knížectví, jemuž mezitím jako zplnomocněnci zimního krále složily hold stavy východní části Horní Lužice, tedy zhořeleckého kraje. Vojska saského kurfiřta a krnovského knížete se střetla při dobývání Budyšína, který po třítýdenním obléhání 5. října 1620 kapituloval. Ve druhé polovině října vpadlo saské vojsko i do Dolní Lužice a postupně ji získalo.

Mezitím bylo 8. listopadu 1620 na bělohorské pláni rozhodnuto o osudu celého povstání: pod dojmem porážky stavovského vojska se v Lužicích odpor proti saskému kurfiřtovi rychle hroutil. Lužické stavy nyní přistoupily za kurfiřtova zprostředkování k narovnání s českým králem a podepsaly stejně jako stavy slezské tzv. *Akkord*, v němž uznaly Ferdinandu II. za zeměpána a zároveň dostaly ujištění svobodného vykonávání náboženství (3. března 1621).

Jan Jiří zůstával pověřen vrchním dohledem nad Horní a Dolní Lužicí: začalo postupné předávání Lužic Wettinům. 13. července 1621 složily lužické stavy na sněmu konaném v Kamenci „císaři ... a kurfiřtovi saskému jako císařskému komisaři“ prozatímní hold. Jan Jiří tak v podstatě získal výkonnou moc v markrabství. Ačkoli Jan Jiří mimo jiné přislíbil, že stavům ponechá náboženskou svobodu, vměšoval se do náboženských záležitostí ve prospěch protestantů, často proti vůli českého krále a katolických institucí. Právě ze spleť církevní situace v té době citívané složité postavení lužického regionu, který byl předán luteránskému zeměpánovi zatím jen jaksi napůl.

V červnu roku 1623 vyjednali habsburští komisaři se saskými dvorskými rady na sněmu v Budyšíně v úhradu za válečné náklady zástavní předání Horní a Dolní Lužice Sasku, jehož podmínky byly formálně upřesněny tzv. *Immissionsrezessem* (23. června 1623). Lužická markrabství měli Janu Jiřímu zástavně předat na zemských sněmech zplnomocnění komisaři. Jedním z nich byl Fridrich z Talmberka na Vlašimě a Jankově († 1634), císařský rada, komorník a prezident nad apelacemi, který získal značný vliv po roce 1621 a byl členem mimořádného soudu s českými povstanci. Vedle něj se uplatnil i Ota z Nostic, svobodný pán na Falknově (Sokolově), a německý vicekancléř království českého, doktor práv Ota Melander. Komisaři dostali podrobné instrukce: měli zajistit hladké předání dokumentů, stanovit výši kurfiřtových pohledávek a zjistit vůbec úroveň solventnosti lužického markrabství.

V té souvislosti se dochovaly mimo jiné texty přísah čtyř nejdůležitějších zemských úředníků – zemského fojta, zemského hejtmána, podhejtmána a *gegenhandlera* (pověřeného zejména finančními záležitostmi), kteří měli být nadále ustanovováni paralelně králem a kurfiřtem a oběma byli zavázáni poslušností, což bylo nepochybně v řadě případů takřka nemožné vzhledem k tomu, že příkazy obou stran byly často přímo protichůdné. Očividně už v té době kurfiřt získával na lužické věci stále větší faktický vliv, než odpovídalo jeho pozici zástavního pána.

Je otázka, zda Ferdinand II. považoval zástavu Lužic za dočasnou či trvalou. Dobrozdání o možnostech zpětného vykoupení markrabství se ve fondech *České dvorské kanceláře* objevují periodicky po celý zbytek dvacátých let 17. století a zdá se, že na vyplacení Lužic myslel český král ještě na přelomu let 1629 a 1630. Snaha ale pokaždé ztroskotala na nedostatku peněz.

Důvodem předání bylo v první řadě pokrytí kurfiřtových válečných nákladů. Finanční poměry obou markrabství byly ovšem v dosti špatném stavu. Obě země byly značně zadlužené, zeměpanské příjmy tu byly vesměs nahodilé (výnosy dvorních soudů, nepříliš významné celní poplatky, dávky z vaření piva). Podstatnější bývaly pravidelně schvalované kontribuce, nejčastěji povolované na turecké války, jejichž odvádění ovšem nezřídká vázlo. Situaci komplikovala tzv. dlouhá mince, inflace, která se dotkla i Lužic.

Postavení lužických stavů bylo nyní velmi ošemetné. Někteří šlechtici byli kvůli aktivnímu podílu na české rebelii zpočátku vyňati z obecné amnestie, potom byli potrestáni alespoň pokutami a museli vystavit písemný revers o svém příštím chování a o věrnosti Habsburkům, ovšem již do rukou saského kurfiřta.

Ferdinand II. při zástavním předávání Lužic jistě nepředpokládal, že se mu v průběhu války saský kurfiřt odcizí a nakonec přejde do nepřátelského tábora: Jan Jiří se v létě 1631 přiklonil na stranu švédského krále Gustava Adolfa. Od října 1631 trpěly Lužice ve svém strategickém postavení průchody císařských a saských jednotek a jejich spojenců. Tehdejší chaos dokládá skutečnost, že zůstaly v moci kurfiřta i v době, kdy bojoval proti Habsburkům. Roku 1633 vpadl do Horní Lužice Albrecht z Valdštejna, dobyl Zhořelec a Budyšín, ale kurfiřt hned následujícího roku zahnal valdštejnské jednotky do Slezska. Zvláště tvrdě byl postižen na počátku květnu 1634 Budyšín, když císařské jednotky obrista Goltze, které byly v městě nakvartýrované, odtáhly před saskými jednotkami a při tom vypálily celé město. Také přes Dolní Lužici už na konci dvacátých let opakovaně procházela vojska. Třikrát tak tudy vedl své oddíly například Albrecht z Valdštejna cestou do Pobaltí.

Cestu k ukončení konfliktu Habsburků a Wettinů otevřelo až vítězství císařského vojska nad Švédskem v bitvě u Nördlingen v září 1634, které znamenalo dočasnou habsburskou převahu a přivedlo saského kurfiřta Jana Jiřího zpátky na stranu Ferdinanda II. Jednání probíhala v Litoměřicích a v Pirně a vyvrcholila separátním pražským mírem, který byl podepsán 30. května 1635 a řešil především celoríšské záležitosti (potvrzení augšpurského míru z 1555, pozastavení restitučního ediktu). Jeho součástí byl potom tzv. *Tra-*

ditionsrecess (nebo *Nebenrecess*), který nebyl uveden v hlavním textu mírových ujednání a jímž Ferdinand II. odstoupil kurfiřtovi Horní a Dolní Lužici, neboť nebyl schopen vyrovnat dluh za saskou spoluúčasť při potlačování českého povstání, který se mezitím vyšplhal až na 72 tun zlata. *Recess*, dochovaný v originále v Praze i Drážďanech, je opatřen pečeti císaře a kurfiřta a jejich vlastnoručními podpisy. Dochovaly se i neschetné opisy, které dokládají jeho význam ještě v 19. století: *Recess* očividně fungoval jako základ pro uchování právních specifík Horní i Dolní Lužice i jejich určité autonomie. *Recess*, který zpečetil významnou územní ztrátu českého státu, nebyl ale ve všech bodech jednoznačný a zúčastněné strany zřejmě záměrně často vykládaly jeho ustanovení rozdílně, což působilo další problémy.

K předání mělo dojít na zemských sněmech v hornolužickém Zhořelci, respektive v dolnolužickém Gubíně do šesti měsíců od uzavření míru, to jest do posledního listopadu 1635; vše se ale protáhlo až do jara příštího roku. I pro české poměry je zajímavá díky dopisů Ferdinanda II., sepsaných v té souvislosti a ospravedlňujících předání, které pomohlo „*k udušení a zklidnění rebelie, která vznikla v našem dědičném království českém*“ díky „*rozsáhlým službám kurfiřtovým*“.

Horní a Dolní Lužice byly Sasku předány dědičně a neodvolatelně, ale výhradně jako léno České koruny v mužské linii: nemohly tedy být kurfiřtskému území inkorporovány a nejvyšším lenním pánem území zůstával i nadále český král. To mělo důsledky i na další právní a správní vývoj Lužic. Kurfiřtové však nebyli vázání konkrétními lenními povinnostmi, nemuseli navštěvovat české zemské sněmy, řídit se českou jurisdikcí či odvádět České koruně daně. Pouze v případě všeobecného ohrožení ze strany Turků, popř. jiného nepřitele, měli poslat vojenskou pomoc. Tento fakt ještě zkomplikoval už tak složité státoprávní postavení Lužic ve vztahu k Říši i České koruně, které mnohdy nebylo jasné ani současníkům. V ujednání sice bylo proklamováno, že Lužice nemají být Koruně české zcizeny a v duchu dávných inkorporací Karla IV. mají být nazírány nadále jako její součást. *De facto* se ale i v textu *Recessu* o zcizení, resp. o úplném předání hovoří.

Podle *Recessu* měly k předání dát svůj souhlas stavy České koruny jako ručitelé státoprávní celistvosti českých zemí, k čemuž v březnu roku 1636 skutečně došlo. K předání bylo třeba získat rovněž svolení krále španělského, dalších španělských Habsburků a všech arcivévodů rakouského domu.

Navzdory výminkám lenního práva a tomu, že císař jako český král měl nadále právo nosit titul i znak markrabství, saský kurfiřt získal Lužice jako svrchovaný pán včetně titulu (od této chvíle tedy existovaly tituly dvojmno, znaku a dalších panovnických regálů). Kurfiřt měl právo sám jmenovat nejvyšší úředníky a měl být osvobozen od každé vnější jurisdikce, získal Lužice včetně všech práv v daňových a soudních záležitostech, včetně zeměpanských cel, dolů, mincovního regálu, s lidmi, zámky, městy, rytířstvem, lesy, horami, údolními, honitbami, vodními toky atd. atd., které vlastnil stávající panovník i předchozí čeští králové jakožto markrabata v Horní a Dolní Lužici. Nejvyšší úřady už nebyly jmenovány společně kurfiřtem a králem, jako tomu bylo za zástavy, ale kurfiřtem samotným.

Z recessu plynuly Sasku i určité závazky. Kurfiřt Jan Jiří slíbil do roka požádat Ferdinanda II. o udělení Lužic v léno a stejně tak měli činit i jeho nástupci. Obleňování saského kurfiřta lužickými markrabstvími probíhalo do počátku 19. století, později ovšem už pouze v písemné formě. Jan Jiří se musel také zaručit, že on i jeho nástupci budou ochraňovat katolické duchovenstvo a instituce v obou Lužicích, jmenovitě budyšínskou kapitolu a ženské kláštery Mařidol, Mariinu Hvězdu a Lubáň a mužský klášter v Nové Cele. Zejména v náboženských poměrech mělo výslovně zůstat vše při starém. Ani jedna ze stran ovšem tyto požadavky později nerepektovala důsledně.

Až v dubnu 1636 předali královští komisaři Lužice formálně kurfiřtovým delegátům. Napřesrok, v říjnu 1637, pak ve Zhořelci a Žarově (Žarech) nový zeměpán potvrdil stavům jejich privilegia a vzápětí přijal jejich slavnostní hold. Císař pak země udělil kurfiřtovi v léno v srpnu roku 1638, a v září téhož roku se zřekl ještě zvláštním prohlášením některých svých nároků. Jak vidno, celé předání úzkostlivě respektovalo formální podrobnosti.

V kontextu evropských událostí představovaly popsané politicko-teritoriální změny zřejmě spíše okrajovou záležitost, což je ostatně příznačné pro pozici Lužic v rámci Svaté říše římské národa německého. Událost byla patrně zvnější vnímána spíše jako „soukromá akce“ mezi českým králem a kurfiřtem.

Ať už budeme předání Lužic Sasku chápat jako jejich navrácení do středoněmeckého prostoru, kam přirozeně náležely a odkud byly vytrženy jen shodou náhod a dynastických konstelací, jak soudí např. německý badatel K. Blaschke, nebo jako vytržení z tradičních vazeb České koruny, státoprávní příslušnost obou Lužic se rokem 1635, v podstatě aniž by jejich obyvatelé byli dotazováni na svůj názor, natrvalo změnila. Lužice nadále sdílely osudy Saska, respektive později Pruska a Německého císařství. Zajímavé je, že při pohledu zvnější byla obě markrabství stále chápána jako součást českého státu a jeho inkorporovaných území: roku 1654, ale i v 18. století se objevovala stále znovu na mapách zemí České koruny.

Změnu v respektovaných lenních vztazích mezi Lužicemi a Českou korunou přinesl až vídeňský kongres. 18. května 1815 bylo Sasko nuceno postoupit Prusku celou Dolní Lužici a severní a východní část Lužice Horní. Státoprávní poměry těchto postoupených částí byly nově upraveny: český král se vzdal lenní svrchovanosti nad pruskou Lužicí a vyhradil si k ní pouze dědičný nárok po vymření královského rodu pruského, tedy Hohenzollernů. Nad saskou částí zůstala dosavadní česká lenní práva zachována, léno však od roku 1804 už ani k saské části Lužice nebylo udělováno.

Po vydání saské ústavy 1831 se saský král prohlásil svrchovaným pánem i v Lužicích, čímž zanikla lenní výsost českého krále. Nároky českého státu se pak staly ještě pochybnějšími při vstupu Saska do nové Německé říše. Státoprávně historický argument o příslušnosti Lužic k České koruně zazníval již jen sporadicky při úvahách o připojení slovanských regionů Lužic k nově vznikajícímu Československu roku 1918; nová republika už vznikala spíše na principu národnostním.

Jen těžko lze z pramenů vysledovat, jak změnu státní příslušnosti Lužic jako významnou událost třicetileté války pocítovali obyvatelé země. Saské absolutistické snahy, které se už v 17. století projevovaly zejména v daňových požadavcích, narážely ovšem na trvalý odpor u lužických stavů bez rozdílu konfese. Proti omezení svých práv se mohly stavy odvolávat – právě na základě tradičního recessu a většinou úspěšně – na privilegia získaná za doby českých králů a nutnost zachovávat status quo. Bezprostřední reakce městských kronikářů ze třicátých let 17. století se ale mnohem spíše týkají válečných událostí než předávání Lužic: voják byl zátěží a nebezpečím vždy, ať už patřil k armádě „přátelské“ či „nepřátelské“.

Povědomí o někdejší příslušnosti k Českému království se v Lužicích určitě nevytratilo, jakkoli nevyjadřovalo touhu po zvratu politických poměrů, ale spíše historické reminiscence a tvořilo jeden ze základů pro udržení svébytnosti obou Lužic uvnitř saských zemí. V případě měst šlo v první řadě o to, oslavit konkrétní město a doložit jeho starobylost českými kořeny jejich vzniku: spojovány byly často s českými pověstmi a čerpaly např. z humanistické kroniky Václava Hájka z Libočan.

Dokládají to i podrobné rozklady o české minulosti v rozsáhlejších, tiskem vydaných historických dílech (Jan Benedikt Carpzov, Samuel Grosser, Jakub Xaver Ticinus), rukopisném městském kronikářství či divadelních hrách provozovaných na zhořelckém gymnáziu. To se ovšem nevyklučovalo s tím, že autoři 18. století zdůrazňovali pradávnoú náležitost Lužic k říšskému prostoru. I Česká

koruna totiž byla součástí Svaté říše – a dále, že Svatá říše rozhodně neznamenala Německo v dnešním, národním slova smyslu.

Proti nostalgii po české minulosti ale vždy hovořila náboženská orientace převážně luteránských autorů: luteránům se nepochybně vedlo lépe za Wettinů než za Habsburků. Také šlechta, která nacházela zajímavé uplatnění v saských úřadech a u drážďanského dvora, se zdála být se saskou vládou více méně spokojená.

Přetrvávající církevní svazky mezi Čechami a katolickou lužickou minoritou v 17. a 18. století naopak dokládají, že mezi lužickými katolíky celkem pochopitelně nebyla změna státoprávní příslušnosti vnímána pozitivně a nebyla ani hned následována přetržením vztahů na dalších rovinách (náboženské, kulturní, společenské). Jako vyjádření tohoto vztahu můžeme chápat např. sošku českého lva umístěnou na kašnu na nádvoří kláštera Mariiny Hvězdy ve třicátých letech 18. věku, ale i řadu dalších více či méně skrytých bohemikálních motivů v uměleckých dílech.

LITERATURA:

Zdeněk Boháč, *Lužice, země české svatováclavské koruny*, in: Zdeněk Boháč,

České země a Lužice (sebrané stati), Tišnov 1993, s. 11–20.

Jan Brankač – Frido Mětsk, *Stawizny Serbow*, I, Budyšin 1977.

Ellen Franke, *Als Pfand in der Hand. Die Abtretung der Lausitzen an Kursachsen während des Dreißigjährigen Krieges aus der Wiener Perspektive*, in: Heinz-Dieter Heimann – Klaus Neitmann – Uwe Tresp, *Die Ober- und Niederlausitz. Konturen einer Integrationslandschaft II: Frühe Neuzeit* (Studien zur brandenburgischen und vergleichenden Landesgeschichte), Berlin 2013.

Christoph Kampmann, *Europa und das Reich im Dreißigjährigen Krieg.*

Geschichte eines europäischen Konflikts, Stuttgart 2008.

Jan Kapras, *Lužice a český stát (k třístému výročí Pražského míru)*, Praha 1935.

Jan Kapras, *Prawne stawizny Hornjeje a Delnjeje Lužicy za čas češko knježerstwa*, Budyšin 1916.

Hermann Knothe, *Antheil der Oberlausitz an den Anfängen des dreißigjährigen Krieges*, in: *Neues Lausitzisches Magazin* (NLM) 56, 1880, s. 1–95; týž, *Die Oberlausitz während der Jahre 1623–1631*, in: NLM 65, 1889, s. 191–261.

Ernst Koch, *Die Oberlausitz in den Kriegsjahren 1631 bis 1635*, in: NLM 96, 1920, s. 42–101.

Frank Müller, *Kursachsen und der Böhmisches Aufstand 1618–1622*, Münster 1997.

Jan Zdichynec, *Předání Lužic Sasku v letech 1620–1635*, in: *„Od konfesijní konfrontace ke konfesijnímu míru“*. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, edd. Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec et. al., Ústí nad Orlicí 2008, s. 70–88.

https://de.wikisource.org/wiki/Prager_Frieden

Karlheinz Blaschke, *Der Übergang des Markgraftums Oberlausitz von der Krone Böhmens an den Kurfürsten von Sachsen während des Dreißigjährigen Krieges*, in: Karlheinz Blaschke, *Beiträge zur Geschichte der Oberlausitz* (sebrané stati), Görlitz – Zittau 2000, s. 93–107.

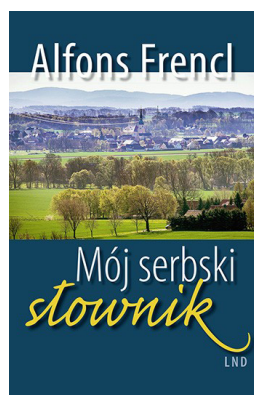
KNIHY

Alfons Frencl, MÓJ SERBSKI SŁOWNIK.

Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin 2015, 340 stran.

ISBN 978-3-7420-2317-9

Na odborné i laické rovině se lze často setkat s vědecky podloženými tvrzeními i laickými lamenty, že lužickosrbská mluvnice i písemná jazyková kultura je v krizi. Dochází k ochuzování slovní zásoby řady mluvčích, masivnímu průniku německých kalků a dalších germanismů a celkovému vytrácení „ducha jazyka“. Jazykový projev v lužické srbštině se tak údajně mnohdy (s jistou nadsázkou) stává jakýmsi „strojovým“ překladem německého textu.

Je dlužno přiznat, že mnohé z výše uvedeného je opravdu skutečností. Jistě: silné působení němčiny na lužickou srb-

štinu je daleko staršího data; v úvahu je možno vzít i teorie o „přirozeném“ vývoji každé řeči a marnosti či škodlivosti puristických jazykových snah. Přesto však v současnosti u lužické srbštiny skutečně dochází k řadě změn, jež je možno chápat jako ochuzující a nežádoucí. Pro uživatele tohoto jazyka je vzhledem ke každodennímu kontaktu s vsudypřítomnou majoritní němčinou a jejímu drtivému tlaku skutečně mimořádně nesnadné plně ovládnout a aktivně používat bohatou paletu mateřského jazyka, vycházející ze slovanských kořenů. Osob, které to dokáží anebo o zdokonalování svých znalostí alespoň cílevědomě usilují, v současnosti skutečně není nadbytek – a to ani mezi lužickosrbskou inteligencí.

O to více je pak třeba připomenout a ocenit Alfonse Frencla (* 1946 Róžant), jenž je v daném kontextu nejen mistrným znalcem jazyka, ale i skutečně mimořádnou osobností takřka „renesančního typu“. Vystudovaný slavista pracoval jako učitel dějepisu a angličtiny na základní škole v Ralbicích; mnozí jej znají také jako dlouholetého (1979–2013) redaktora almanachu *Serbska protyka*. Výrazné zásluhy si však vydobyl zejména v rámci aktivit na poli lužickosrbského psaného slova, v jehož rámci je dnes (spíše solitérním) zástupcem žánru literárních reportáží či literatury faktu. Texty jako *Podľu Klósterskeje wody* (1981) či *Serbske puče do swěta* (1996) bezesporu podstatně obohatily celkový typový rejstřík nabídky publikací v lužické srbštině (některé z nich vyšly i v německé verzi).

A. Frencl do všech prací obratně zakomponovává i své bytostné zájmy: jazykovědu, historii, zeměpis (s výrazným akcentem na místopis). Jeho dalším koníčkem a zdrojem poznání bylo vždy cestování – na kratší vzdálenosti i do nejzazších koutů světa. Všechny uvedené prvky a aspekty pak dokáže systematicky a až s encyklopedickou přesností propojovat ve svých textech, nesených většinou popularizační snahou (výrazný vliv má zřejmě i dlouholetá učitelská praxe).

Dokladem toho je i nejnovější práce, nazvaná **Mój serbski słownik**. Na základní osnově abecedy, tj. kapitol řazených od „A“ po „Ž“, zde autor naplno rozehrává svůj sémantický zájem o lužickou srbštinu – samozřejmě v kombinaci s výše uvedenými tematickými okruhy a zájmy. V rámci každého oddílu je popularizační formou blíže sledován původ a význam řady lužickosrbských slov či jejich příbuznost s jinými jazyky. Nežůstává však u ryze lingvistické roviny. A. Frencl má asociativní dar, vedoucí k mnoha komparativním či tematickým vsuvkám či odbočkám. Každá subkapitola je tak vlastně malým rozvinutým „příběhem“ (těch je celkem 67, tedy více než písmen abecedy), ústícím při srovnávací hře s dalšími desítkami pojmů často i do anekdotického příběhu, (ne)zodpovězené otázky či hádanky. Místy jsou tyto až „hrabalovské“ asociativní skoky tak košaté, že neztratit se v nich si žádá plnou pozornost a nasazení i u čtenáře poučeného v dané tematicce.

Je zjevné, že autor ve svých textech do značné míry prezentuje vlastní vidění a uchopování světa, mimo jiné se zjevným sklonem k zachycování a rozklíčování méně obvyklých a specifických jevů. O tom svědčí také příznačná vzpomínka z dětství na chvíli, kdy se při katolické liturgii poprvé seznámil s neobvyklým slovem „yzop“ (s. 129/). Neobvyklá a dokumentárně cenná je i informace, že přední lužickosrbský politik Pawoł Nedo nevyšlovoval vzhledem ke svému mateřskému nářečí slovo „čłowjek“ s tvrdým „f“, ale jako „čłowjek“ (s. 153/). Právě tato recepční schopnost či svého druhu vášeň z Frencla činí zácného znalce lužické srbštiny, jak v textu prokazuje i pokud jde o dříve běžné, dnes – stejně jako je tomu v případě češtiny – takřka zapomenuté bohaté názvosloví zemědělského náčiní a činností. Není sporu o tom, že použitá metoda, tedy kvalitně podložené jazykové poučení, podávané přitom popularizační a zábavnou formou, může být pro čtenáře dobrým a užitečným protiproudem asimilačních jazykových změn zmiňovaných v úvodu.

V dané souvislosti je možno zdůraznit ještě jeden bod. Ryze odborných textů v lužické srbštině vychází jen pomálu a jejich

recepce bývá mnohdy i pro rodilé mluvčí jazykově obtížná. Frenclův text je tematicky možno vidět jako vhodný mezistupeň mezi vědeckou a popularizační prací; jeho přínosem je, že v lužické srbštině umožňuje četbu o sofistikovaných jevech (vydávanou jinak především v němčině). Metodiku použitou v textu by bylo bezesporu možno využít i na praktické rovině řízeného jazykového plánování (v Lužici obecně nazývané *rěč spěchowace naprawy* – opatření na podporu jazyka) a jazykově revitalizačních snah.

Přínos a klady práce jsou tedy nesporné. Dá-li se „Słowniku“ něco vytknout, byl by to především již zmíněný snad až přílišný počet asociativních spojení a odboček, působících místy téměř samoúčelně. Toto „těkání“ autorova sdělení do jisté míry oslabuje a znepřehledňuje. Některé zlehka nastíněné nejasnosti by také zřejmě bylo možno při hlubším průzkumu zodpovědět – kupř. otázku (s. 141/) po původu lužickosrbského slova *milina*, označujícího elektrinu, s odkazem na obrozenecský český novotvar „mluno“, odvozený od ruského „molnija“ – blesk.

Českého čtenáře zamrzí velké množství chyb v citovaných českých slovech, spočívající v absenci či chybném umístění diakritických znamének. Jen několik příkladů: „čtvrť“ místo „čtvrť“ (s. 13/); „člun“ (s. 19/); „tříska“ (s. 249/); dále „Ustecký kráj“ (s. 326) a obzvláště nepříhodné „U Lužického semináře“ (s. 214/). Češi se také nezdraví: „Vítamy!“ (s. 26/). Tyto početné lapsy mohly být v korekturách snadno odstraněny českým rodilým mluvčím.

Závěrem je třeba ještě jednou „wuprajíc kompliment“ autorovi, disponujícímu výše uvedenými encyklopedickými znalostmi a schopností předávat je dál. Bylo by potěšitelné, kdyby v Lužici na daném poli vyrostl i jeho následník mladší generace. V dané souvislosti je však možno vznést i otázku, zda je zvolená, pro řadu titulů z produkce LND typická „reprezentativní“ podoba publikace (vázaná, na křídovém papíře) tou nejhodnější formou pro zdroj neformálního poučení. Kniha o váze takřka ¾ kilogramu s ostrými rohy tvrdých desek působí solidně – z praktického hlediska však zřejmě není tou nejhodnější četbou, již je možno vzít si kupříkladu na cestu vlakem či na koupaliště. Přitom by ale bylo především třeba, aby se četla a užívala.

Leoš Šatava

OČIMA Martina Šlechty

Z Čech „kolmo“ do Horní Lužice a zpět

(zápisky z cyklu výletu po Horní Lužici ve dnech 3. 8.–8. 8. 2015)

Den první – Z Čech až do Njeswačidla

Po ranním vstávání a proklímané cestě náš vláček před polednem konečně dospěl do Rumburka a my celí natěšení nasedáme na kola a po rychlém občerstvení (neboť pitný režim je pitný režim) v tropickém vedru vyrážíme přes hranici na sever směr Jěžerky. Snadno se shodneme, že si po cestě uděláme zajíždku, abychom viděli pramen Sprévy – jenomže prameny Sprévy jsou celkem tři a místní obyvatelé, jak se zdá, rádi používají název „Spreequelle“ k označení kde čeho podle libosti, tak jak najít ten „pravý“? Chvilí váháme, ale nakonec se nenecháme zmást a rychle stoupáme na zalesněné úbočí hory Kotmaru, kde skutečně nacházíme bájný pramen, který je vzhledem k dlouhotrvajícím vedrům spíše jen malým pramínkem, a nad ním i památník lužických vojáků padlých v první světové válce. Po krátkém zadumání v lesním chládku pokračujeme v cestě podél Sprévy, která se rychle mění z potůčku v potok a dále v říčku, přes Załom, Šerachow, Korzym a Budestecy,

kde proklouzneme mezi horami Lubinem a Mnišońcem. V Horní Hórcě zastavujeme u pamětního kamene postaveného místními srbskými evangelíky roku 1883 na památku 400. výročí narození Martina Luthera. Krátce váháme, zda se nacházíme v katolické nebo evangelické části Lužice, ale to už přijíždíme k Českému mostu, který se již přes 250 let ve své ledabylé kráse klene přes dravou Sprévu na bývalé obchodní cestě z Čech do nitra Lužice. S pocitem jistoty, že se náš cíl neomylně blíží a po cestě nás už nemůže nic překvapit (máme přece zánovní mapu!), pokračujeme údolím Sprévy, místy překvapivě skalnatým, do Hrubjelčic a odtud přes Čechorjegy a Žičen do Hodžije. Ovšem, chyba lávky! Z falešného pocitu jistoty nás okamžitě vyvede za Čechorjecemi chybějící most přes železnici, který je na naší zánovní mapě krásně vyznačen i s cyklostezkou! „Kam zmizel ten most?“, opakujeme si stále dokola, zatímco jsme nuceni k potupné objížďce polem-nepolem se strništěm a slámou, cestou-necestou po výmolech, až jsme konečně opět na silnici v obci Horním Wunjowě a přes Łahow přijíždíme do Njeswačidla, kde se ubytováváme v místní *mlodowně* – mládežnické ubytovně. Jelikož věkem již nějaký ten pátek nejsme mládežníci (srdcem však ano), jako další překvapení a ránu našemu sebevědomí dostáváme přírážku k deklarované ceně – pocit křivdy však netrvá dlouho a zapomínáme na něj s vidinou sprchy, vychlazeného piva v hospodě v Chróscících a následně povlečené postele.

Den druhý – Po stopách Krabata oblastí mokřadů a jezer

Po skvělém snídání v naší ubytovně domácím definitivně odpouštíme včerejší přírážku a s chutí naskočíme do sedla, ale hned v samotném Njeswačidle opět sesedáme a po písčivých cestičkách se procházíme barokním parkovým areálem s romantickou zahradou a jezírkiem, množstvím exotických stromů, čtyřmi restaurovanými pavilóny a řadou písčivých soch. Někteří z nás se snaží přemluvit ke konverzaci mluvící ptáky ve voliéře v záchranné stanici za letohrádkem, ale bez valného úspěchu – asi nemáme správnou výslovnost... Po prohlídce zahrady vyrážíme přes Komorow na Wulke Žďzary, kde k našemu zármutku nacházíme zřejmě již dlouho zavřenou Krabatovu hospodu U Labutě (zavřených hospod je tu ostatně až moc). Necháme si tedy zajít chuť a pokračujeme přes Kulow, kde navštěvujeme nádherný gotický kostel s několika starými náhrobky, a dále oblastí jezer a mokřadů s biosférickou rezervací, která je pro svůj význam na seznamu přírodních památek UNESCO, přes *Dubřjenske bahno* (rašeliniště) na Michalki. Zde nedaleko místní *pěstowarnje* (tedy mateřské školy) s programem WITAJ („srbsky již od školky“) s radostí objevujeme lesní jezírko a využíváme možnosti vykoupat se v klidné zátoce bez přítomnosti davů. Po ochlazení šlapeme v pálcím slunci směrem na Brětnjo a do Čorného Chołmce, kde navštěvujeme Krabatův mlýn. Dle počtu návštěvníků je nepochybně populární, ale tak trochu příliš komerční ve stylu Disneylandu... Zpátky jedeme přes Wojerocy, kde zdravíme dům Domowiny, prohlížíme kostel sv. Jana, poštovní milník na náměstí s letopočtem 1730, památník založení Domowiny a Lessingův dům. Poté pokračujeme přes Spale, Wulke Žďzary a Stróžu zpět kolem jezer a mokřadů přes Rakecy s obrovským nově otevřeným dolem na kaolín (nemáme jej v mapě!) a celodenní žízeň hasíme v hospodě v Njeswačidle na náměstí, kde jsme toho večera jedinými hosty. Paní hostinská je naštestí ochotná a naleje nám do zásoby, abychom chvíli vydrželi i po zavírací hodině, ale vedení města našemu posezení nepřije, v jedenáct hodin nelitostně zhasne všechna světla a my jsme nuceni jet domů.

Den třetí – Po stopách hraběte Zinzendorfa k Mariině Hvězdě

Po vydatném spánku a snídání nasedáme do sedel a nejprve navštěvujeme Mały Wjelkow spjatý s životem hraběte Zinzen-

dorfa a obnovené Jednoty bratrské, na náměstí si prohlížíme starou budovu bratrského sboru a komplex „Domů sester“ (šest barokních budov původně patřících ženské části ochranovské Jednoty), a potom už jen z dálky mjíme populární dinopark s monumentálními sochami pravěkých ještěřů. Přijíždíme do Smochćic s velkolepým *Domem biskupa Bena* – nádherně zrekonstruovaným katolickým konferenčním centrem s barokní okrasnou zahradou a anglickým krajinným parkem s romantickými potůčky a malými můstky. Po prohlídce areálu pokračujeme do vsi Łuhu, kde s radostí přijímáme přátelské pozvání k obědu. Nečekaně musíme procvíčit němčinu s našimi dvěma novými kurdeckými přáteli, od kterých se dovídáme, jak dlouhá je cesta ze syrského Kurdistanu přes Irák a Turecko až do Lužice, ale také třeba to, jak se jim hraje v místní fotbalové lize. Po obědě odjíždíme do Chrósćic a dále pokračujeme po silnici do vsi Swinjarnje, kde obdivujeme starý statek a poštu s bývalou přeprahací stanicí. Poté už ale směřujeme k dominantě zdejšího kraje – k slavnému klášteru Mariině Hvězdě v Pančicích-Kukowě. Obdivujeme nádherně opravenou baziliku a celý areál původně gotického kláštera s překrásnou zahradou a parkem. Další zastávku máme ve Wotrowě, kde si prohlížíme kostel a u něj hřbitov s hrobem největšího lužickosrbského básníka Jakuba Barta-Čišinského. Následně míříme zpět do Chrósćic a s radostí přijímáme pozvání přátel k večeři a popovídání, kde se kromě novinek konečně také dovídáme, proč je v Lužici tak málo otevřených hospod a všichni popíjejí raději doma, abychom pak v nočním chladu s očima upřenými na jasnou hvězdnou oblohu šlapali (8 km na kole) domů.

Den čtvrtý – Lesními cestami krajem uhlí, jezer a vodních ptáků

Plni sil ráno opět nasedáme na kola a vyjíždíme přes Holešow, Psowje, Lipič, Wjesel a Rudej střídavě po rozpálené silnici a chládkem lesních cest mezi umělými jezery do Delního Wujězda, kde mjíme barokní zámek s parkem. Kolem jezírek s velkým množstvím vodních ptáků pokračujeme k Bjerwałdskému jezeru. To nás překvapuje jak ohromující velikostí a skvělým koupáním na upravených plážích, tak výhledem na majestátní elektrárnu v Hamoru (podobné panorama u nás je např. u elektrárny Tušimice na Nechranické vodní nádrži v Podkrušnohoří). Slunce pálí, větrík věje, lidí všude plno – připadáme si skoro jako u moře. Po vykoupaní opět nasedáme, ale chvíli nato už nadáváme kvůli defektu – prázdná přední pneumatika a přímo uprostřed ukázkově zapíchnutý připínáček, až to vypadá jako cílený útok někoho, kdo tu nemá rád cyklisty! Po výměně duše se vracíme zchladit zlost a žízeň do hospody U tří lip v Delním Wujězdě, kterou jsme si vyhlédli už cestou sem. Poté opět uklidnění jedeme znovu podél Sprěvy do Lěskeje, abychom se ve Stróži zastavili u školního muzea, které je pozoruhodné jednak tím, že v budově tehdejší školy pracoval v letech 1842–1852 srbský hudební skladatel, dirigent a národní buditel Korla Awgust Kocor, a jednak tím, že budova muzea je obklopena velkou bylinkovou zahrádkou s popisky všech léčivých rostlin v lužické srbštině. A protože je vedro jako v peci, opět neodoláme a míříme k nedalekému jezeru Olba, které nás tak jako ostatní místní jezera překvapuje nádherně čistou vodou a k tomu navíc ještě zajímavou pravěkou historií a hra-

dištěm. Po osvěžující koupeli projíždíme kolem obilných polí s mraky prachu zvířeného kombajny během vrcholících žní přes Zuborničku, Hućinu, Klukš a Wulkou Dubrawu do Radworu, kde opět s radostí přijímáme pozvání přátel k večeři a povídáme o našich dojmech z cesty, srovnáváme kvalitu zpravodajství v českých a saských hromadných sdělovacích prostředcích, mluvíme o lužickosrbském vysílání Saského rozhlasu a o tom, že v Lužici je nedostatek srbských kněží a že dokud bude srbština znít v kostele, není nic ztraceno.

Den pátý – Rozloučení s Njeswaćidlem a přes Budyšin zpět domů

A je tu poslední den, neochotné balení výstroje, rozloučení s Njeswaćidlem a cesta přes Smochćicy na Budyšin, kde se kocháme centrem města a pohledem na čtvrt Židow u Sprěvy. Čas se ale naplňuje a odtud už chvatně míříme proti proudu Sprěvy po vlastních stopách až do Śluknowa a Rumburka, kde se naše cesty na čas rozcházejí. Ale jistě ne na dlouho – tak ahoj příště i s kolem v Lužici!

Z cyklistického zájezdu do Lužice, foto M. Šlechta

Na závěr vyčerpávající zprávy nikoliv jednorozhodného dobrovolníka, přec našeho „batalionsfotogesichtsschreibra“ Martina, bych rád poděkoval za pohostinnost všem, kdo nám byli v Lužici nápomocni: Viole a Toralfovi v Njeswaćidle, paní Boženě v Łuhu, přátelům Ławrjencovi a Janovi z Chrósćic a Benovi z Radworu, Borboře ze Smochćic i mnohým dalším, s nimiž jsme se z časových důvodů nestihli tentokrát setkat.

Za členy výpravy Antonín Kříž

Lužickosrbské místní názvy, které v mapách často chybějí, doplnil Ladek Hakl.

Česko-lužický věstník vydává Společnost přátel Lužice, U Lužického semináře 90/13, 118 00 Praha 1-Malá Strana, www.luzice.cz, luzice@luzice.cz, ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech nákladem 300 výtisků. Cena 20 Kč.

Redakční rada: vedoucí redaktorka Eliška Papcunová U Santošky 11, 150 00 Praha 5, elispapcunova@gmail.com; zástupkyně vedoucí redaktorky: Lucie Janovská Kolarovičová, luzice@luzice.cz; členové: Zuzana Bláhová, Radek Čermák, Jan Zdichynec, Štefan Pilát.

Roční předplatné: ČR 200 Kč, zahraničí 20 € (hotově 15 €) bankovním převodem na účet Fio banka, a. s., 2900678633/2010.

Objednávky a stížnosti na nezasilání: Klára Matějčíková, Habartická 1a, 190 00 Praha 9, polackova.klara@seznam.cz, tel. 607 588 684.

Rada se ne vždy ztotožňuje s názory a slohem pisatelů. Za pravdivost odpovídá autor. Nevyžádané rukopisy nevracíme.

MK ČR E 6880. ISSN 1212-0790.